

УДК 37:124.5

ОСНОВИ ІНТЕГРУВАННЯ ФІЛОСОФСЬКОЇ ТА ПЕДАГОГІЧНОЇ АКСІОЛОГІЇ В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОЇ ОСВІТНЬОЇ ПАРАДИГМИ

Л. В. Абизова

Стаття є авторською спробою дослідження освіти в контексті філософської рефлексії. Констатується тісний взаємозв'язок між філософією і освітою. Встановлено, що формування нової парадигми освіти в Україні здійснюється в контексті процесу інституалізації філософії освіти. Зазначено, що тенденції розвитку освітнього простору вимагають нового рівня філософського осмислення змісту і форм освіти, освітніх взаємодій, інтегрування філософської та педагогічної аксіології. Зроблено висновок про те, що відсутність загально визначених підходів до вивчення філософських аспектів освіти відкриває нові концептуальні можливості.

Ключові слова: освіта, особистість, філософія, філософія освіти, цінності.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Філософські пошуки ХХІ ст. зосереджені на проблемах філософської антропології, а відтак і на проблемі людської індивідуальності. Аксіологія (грец. – цінність і – вчення) – філософська теорія цінностей. Актуальність дослідження аксіологічних засад освітньо-виховного процесу визначається не лише потребами реформування освіти, але і змінами характеру розвитку сучасного українського суспільства в контексті глобалізаційних трансформацій сьогодення. Сучасна ситуація в українському суспільстві характеризується хиткістю ціннісних орієнтирів. Базові екзистенції соціуму (суспільні цінності та установки) втратили свої чіткі обриси, тому аксіологічні розвідки цілком на часі.

Нова соціокультурна реальність вимагає нового рівня філософського осмислення змісту та форм освіти і освітніх взаємодій, відходу від парадигми «абстрактної людини» та «індустрії» в освіті до парадигми особистісно орієнтованого навчання, спрямованого на формування

особистості, здатної до вільного дискурсу (спроможної не лише сприймати, а й критикувати), до саморефлексії та саморозвитку. На думку П. Фейєрабенда, «зрілий громадянин – не є людиною, яка вихована на принципах спеціальної ідеології... Зрілий громадянин – це особистість, яка навчилася розвиватися і збагачувати своє мислення, а потім прийняла рішення на користь того, що уявляється їй найбільш доцільним. Ця особистість володіє певною духовною стійкістю (яка не підпадає під владу першого вуличного зазивали, котрого вона зустріла) й, отже, спроможна свідомо обирати те заняття, яке видається їй найбільш привабливим» [6, с. 465]. Філософія освіти спрямовується на створення і впровадження сучасних концепцій, які обумовлюють виникнення нової практичної та ефективної моделі освітньо-педагогічного процесу, отже, осмислення проблеми інтегрування філософської та педагогічної аксіології є виправданим та доцільним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковане вирішення даної проблеми і на які спирається автор. Історія філософської та педагогічної думки свідчить про тісний взаємозв'язок між філософією та освітою. З давніх часів філософія прагнула осмислити роль освіти у формуванні особистості та у створенні ідеального суспільства. Американський філософ, систематизатор прагматизму Д. Дьюї наполегливо доводив необхідність освітньої практики, заснованої на філософських принципах, обґрунтовував ідею, згідно з якою школа є найголовнішим чинником зміцнення та розвитку демократії і підготовкою підростаючих поколінь до життя в демократичному суспільстві.

В українській культурі філософсько-освітні ідеї розвивалися багатьма мислителями, серед яких Г. Сковорода, Дм. Чижевський, Дм. Антонович, В. Біднов та ін., але філософські традиції дослідження освіти у вітчизняній філософській спадщині не склалися. До останніх двох десятиліть освіта не була предметом спеціального філософського аналізу, залишаючись в контексті педагогіки. Розвиток освітньої сфери сучасної України всебічно проаналізовані у працях В. Андрущенко, М. Згуровського, В. Кременя, Б. Коротяєва, В. Лутая, О. Базалука, Н. Юхименко, І. Зязюна. Дослідження авторів характеризуються різноманітністю підходів та оцінок, однак їх єднає спільне фундаментальне прагнення – зробити вітчизняну освіту конкурентною. Наприклад, В. Лутай, О. Базалук, Н. Юхименко наполягають на тому, що виокремлення філософії освіти в самостійну дослідницьку галузь є виправданою відповіддю на виклики часу. Б. Коротяєв обґрунтовує доцільність створення педагогічної філософії –

знання дотичного як до педагогіки, так і до філософії з акцентом на педагогічній складовій.

Виділення раніше не вирішених частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Сучасна освіта в Україні не завжди відповідає потребам часу. Академік В.Г. Кремень констатує: «Ми маємо потужну мережу вищих навчальних закладів, але, нажаль, вона виявляється недостатньо ефективною для задоволення потреб відкритого суспільства...» [5, с. 211]. Окреслення філософських проблем освіти закладає основи корегування освітньо-виховного процесу, визначення цінностей і можливостей освіти. Проблема з'ясування перспектив розвитку сучасного освітнього простору, філософських засад сучасної вітчизняної освіти ще недостатньо висвітлена і потребує ретельного аналізу.

Цілі статті (постановка завдання). Завданням дослідження є визначення аксіології освіти, філософська рефлексія спрямована на осмислення світоглядних засад змісту і форм сучасної освіти.

Мета статті полягає у з'ясуванні основ інтегрування філософської та педагогічної аксіології в контексті формування вітчизняної освітньої парадигми.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів. Сучасній молодій людині важко зрозуміти себе, визначити сенс свого існування. За мотивами екзистенційної філософії, людина – це потенційна можливість, можливість бути або стати іншою, можливість, яка розкривається у продовж всього життя. У сучасному світі людина самотня, безособистісний світ масової культури, в якому всі – «інші», саму людину по відношенню до самої себе робить «іншою», такою «як всі». В Україні поступово видозмінюється ліберальна модель суспільства, змінюється статус людини, з «людини, яка думає» вона поступово дрейфує до «людини, яка функціонує». Пересічний громадянин завдяки всім схемам маніпулювання його розумом, почуттями, волею, смаками перетворюється на функціональну одиницю з певною керованою програмою дій. Аналізуючи динаміку змін сучасної української спільноти, Т. Воропаєва зазначає, що «негативними соціокультурними трансформаціями є зменшення кількості респондентів, які представляють «європейську людину», «підприємницьку людину», а також збільшення кількості респондентів, які репрезентують «кризову людину», «маргінальну людину», «розчаровану людину», «конформну людину», «закриту людину» [2, с. 198]. Після трагічних подій останніх років ця тенденція стає ще потужнішою. Означена проблема має безпосереднє

відношення до освіти, оскільки інколи, нажаль, саме в освітній практиці криється її потенційна можливість.

Сама система освіти за певних умов може сприяти відчуженню людської сутності, формуванню, за термінологією Г. Маркузе, «одномірних» людей. Невміння деяких індивідів вписатися в учнівський чи то студентський колектив, неприйняття ними корпоративних (групових) правил поведінки, роблять їх «білими воронами», які відчують себе самотніми і нещасними. Мова про неоднозначність освітніх стандартів, які є необхідними для кожного освітнього рівня, але за певних умов можуть поставати формами закріпачення думки та дії, стримувати творчий процес, бюрократично підтримуючи посередність. На мій погляд, виправданими є тривалі дискусії про співвідношення стандарту і творчості, стандарту та академічних свобод в освітніх взаємодіях.

Освіта є цінністю для кожної людини і людства, вона має справу з унікальним явищем – людиною, обдарованою від природи інтелектуальними, морально-вольовими та фізичними можливостями, високим рівнем здатності до їх реалізації. Освіта ставить за мету виховання особи, що вмє і не боїться бути вільною, а це відповідає відомої максимі Вольтера: «тільки людина освічена може бути вільною». Освіта розвиває природні задатки людини, розвиває форми чуттєвості і раціональності, формує світогляд, дає професію, залучає до надбань культури, допомагає у виборі можливих соціальних ролей. Це обумовлює фундаментальну роль освіти у формуванні та розкритті сутнісних сил людини. Сутнісні сили людини – це все те, спираючись на що, людина здатна стверджуватися у світі суто людським способом: свідомість, діяльність, спілкування, вміння відрізнити цінне від доцільного, наділення смислами і значеннями предметів та явищ, розуміння суті речей. Сутнісні сили людини – передумова і прояв її життєвого проекту, її універсальності. Навчання, творчість, активність, самопізнання та самовдосконалення – це спосіб «відкрити у собі людину».

Висновки і перспективи подальших досліджень. Враховуючи всі новації сьогодення, аналізуючи екзистенціали освітніх взаємодій, доцільно зробити висновок про те, що основу педагогічної аксіології має визначати перехід у педагогічних відносинах від системи підпорядкування до системи співробітництва, розкріпачення педагогічних відносин, відмова від авторитарного стилю виховання і навчання, сприйняття особистості як вищої цінності, надання їй права на свободу, на розвиток здібностей і прояв індивідуальності. У сфері освіти ці принципи мають бути базовими і фундаментальними, тому що вони, по-перше, розкривають новий

соціокультурний статус освіти як провідної форми життєдіяльності сучасного суспільства, що виступає не лише генератором його розвитку, але й домінуючим фактором формування соціокультурного середовища; по-друге, надають освіті онтологічного та екзистенціального виміру в рамках сучасної культури, принципово змінюючи методологію освітньої практики в межах нової філософської парадигми освіти. Філософія освіти має могутній прогностичний потенціал, вона висуває проекти освіти, які безперечно повинні співвідноситися з наявними ресурсами, але можуть випереджати свій час, задаючи перспективу розвитку освітньої системи, педагогічної думки і соціокультурної дійсності на основі поєднання науково-теоретичних та духовно-практичних (ціннісних) засад. Інтегративним механізмом між педагогічною практикою та загальною філософською теорією стає переорієнтація аналізу навчально-виховного процесу та освіти в контексті філософських уявлень про людину.

Література

1. Андрущенко В.П. Роздуми про освіту: статті, нариси, інтерв'ю / 2-ге вид., допов. / В.П. Андрущенко. - К.: Знання України, 2008. – 819 с.
2. Воропаєва Т. Українська спільнота крізь призму культурно-світоглядних трансформацій // Українознавчий альманах. – К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2011. – Вип. 5. – С. 194-198.
3. Зязюн І.А. Педагогіка добра: ідеали і реалії : наук.-метод. посіб. / І.А. Зязюн. – К.: МАУП, 2000. – 312 с.
4. Коротяєв Б.І. Педагогічна філософія. / Б.І. Коротяєв. – Луганськ: ДЗ ЛНУ ім. Т. Шевченка, 2010. – 310 с.
5. Кремень В.Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти: Стратегія. Реалізація. Результати / В.Г. Кремень. – К.: Грамота, 2005. – 447 с.
6. Фейерабенд П. Против методологического принуждения / Фейерабенд П. Избр. труды по методологии науки: Переводы с англ. и нем. / Общ. ред. и авт. вступ. ст. И.С. Нарский. – М.: Прогресс, 1986. – С. 125-467.

ОСНОВЫ ИНТЕГРИРОВАНИЯ ФИЛОСОФСКОЙ И ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ АКСИОЛОГИИ В КОНТЕКСТЕ ФОРМИРОВАНИЯ СОВРЕМЕННОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ПАРАДИГМЫ

Л. В. Абызова

Статья является авторской попыткой исследования образования в контексте философской рефлексии. Конституруется тесная взаимосвязь между философией и образованием. Установлено, что формирование новой парадигмы образования в Украине осуществляется в контексте процесса институализации

философии образования. Тенденции развития образовательного пространства обуславливают новый уровень философского осмысления содержания и форм образования, образовательных взаимодействий, интегрирование философской и педагогической аксиологии. Сделан вывод о том, что отсутствие общепризнанных подходов к изучению философских аспектов образования открывает новые концептуальные возможности.

Ключевые слова: образование, личность, философия, философия образования, ценности.

FUNDAMENTALS OF PHILOSOPHICAL AND PEDAGOGICAL AXIOLOGY INTEGRATION IN THE CONTEXT OF A MODERN EDUCATIONAL PARADIGM

L. V. Abyzova

The article is the author's attempt to study education in the context of philosophical reflection. It is noted that the implementation of educational opportunities is performed due to educational and pedagogical discourse. We conclude that the lack of generally accepted approaches to the study of philosophical aspects of educational practice opens new conceptual possibilities for search for innovative theoretical approaches. Formation of new paradigm of education in Ukraine is carried out within the process of institutionalization of philosophy of education. It is noted that trends of educational space development require new educational technologies, new philosophical understanding of content, forms of education and educational interactions, integration of philosophical and pedagogical axiology.

Key words: Education, personality, philosophy, philosophy of education, values.

Абызова Лариса Віталіївна – кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, соціально-політичних і правових наук Донбаського державного педагогічного університету, (м. Сло'вянськ, Україна). E-mail: abyzovalarisa@rambler.ru

Abyzova Larysa Vitaliivna – PhD in Philosophy, Associate Professor, Department of Philosophy, Socio-Political and Legal Studies of Donbass State Pedagogical University (Sloviansk, Ukraine). E-mail: abyzovalarisa@rambler.ru